

Julia Shchukina

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

The Post-Apocalyptic World in the Performances of A. Vusyk, R. Derzhypilsky, S. Iliuk, O. Kravchuk and D. Petrosian on the Stages of Ukrainian Theatres in the 2010s-2020s

The article analyses performances in the post-apocalyptic genre during the full-scale Russian-Ukrainian war on the stages of theatres in Lviv, Ivano-Frankivsk and Kharkiv. The main features of post-apocalypticism in the productions of Ukrainian directors are determined.

Key words: *post-apocalyptic theatre, Ukrainian theatre, directing, full-scale Russian-Ukrainian war.*

Давидов Р. В.,

*Харківський національний університет мистецтв
імені І. П. Котляревського*

**Науковий керівник – Заслужений працівник культури України,
доц. Ботунова Г. Я.**

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3303>

Постапокаліптична естетика вистави “Земля” за Ольгою Кобилянською (Театр ім. Марії Заньковецької, м. Львів)

Аналізуючи постапокаліптичну естетику вистави “Земля” за повістю О. Кобилянської у постановці заслуженого діяча мистецтв України Д. Петросяна на сцені Львівського Національного академічного українського драматичного театру імені Марії Заньковецької (прем’єра 23 вересня 2023 року), варто зазначити, що це друге звернення режисера до цього матеріалу. Перша версія була представлена у 2018 році на камерній сцені Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка. В огляді театрознавця О. Палянички “«Земля» в Театрі Заньковецької: гріхи класичного тексту” (Паляничка, 2023). наголошується, що ті, кому пощастило переглянути й київську, й львівську вистави, констатують, що Д. Петросян здійснив дві кардинально різні постановки одного твору.

Постановка 2023 року є цікавим прикладом того, як класичний твір української літератури може бути прочитаний та інтерпретований крізь призму сучасної постапокаліптичної чутливості, як в ньому може бути виявлено елементи руйнації, боротьби за виживання та втрати зв’язку з первісними цінностями. Першоджерело вистави перегукується з відомим сюжетом братовбивства Авеля Каїном. Поєднуючи глибокий психологізм першоджерела з елементами постапокаліптичної стилістики (Д. Петросян мав драматургічну співпрацю з О. Мацюпою), режисер відтворює на сцені не просто знайомий сюжет, а метафоричний простір, де вічні конфлікти людської природи розгортаються на тлі можливого майбутнього, позначеного руйнацією та боротьбою за виживання. Трактуючи твір по-своєму, автори сценічного тексту подекуди відходять від оригіналу, але зберігають задум О. Кобилянської, де земля – не так матеріальна цінність, як передусім метафора самого життя. Життя родини Федорчуків зосереджене навколо землі, яка на безземельній Буковині кінця ХІХ століття є символом достатку, що вимагає важкої праці.

Батьки прагнуть передати її синам, Михайлу та Саві, погляди яких на майбутнє різняться.

Хоча повість О. Кобилянської не є постапокаліптичною у прямому сенсі, режисерська інтерпретація вистави може акцентувати увагу на тих аспектах твору, які резонують з естетикою цього жанру. Зокрема, це може стосуватися зображення жорстокої боротьби за землю, руйнівних наслідків людської жадібності, відчуження між людьми та втрати гармонії з природою – мотивів, які часто зустрічаються в постапокаліптичних наративах. Вистава Д. Петросяна – не про побутові розбірки та біль від непорозумінь в одній родині. Режисер вибудував драматичні конфлікти так, ніби відкрив глядачеві бачення космічного масштабу проблеми “чия земля?”. Відповідь проста – земля належить собі, вона вічна, а люди – істоти, які лише користуються нею й роблять це нерозумно, до самознищення.

У стилістиці вистави постапокаліптичного жанру важливим стає візуальний код та зображення простору. Тому сценографічне рішення вистави такої естетики може відійти від традиційного реалістичного зображення села та створити більш символічний простір. Замість традиційного сільського антуражу кінця XIX століття режисер-постановник Д. Петросян та сценографка Д. Колот поміщають дію в умовний, спустошений простір. Із цією сценографкою Д. Петросян уже втретє успішно створює виставу: до постановки “Землі” у Львові була вистава “Кассандра” за твором Лесі Українки (Національний театр імені І. Франка) та “Візит” за твором трагікомедії швейцарського письменника Фрідріха Дюрренматта “Візит старої дами” (там само).

Використання елементів, які символізують виснаження землі (наприклад, потріскана глина, засохлі рослини), руйнацію родинних зв'язків (розколоті предмети побуту, фрагменти зруйнованих будівель), створює візуальну метафору світу після певної соціальної або екологічної катастрофи локального масштабу. Переважання темних, землистих кольорів, асиметричні композиції посилюють відчуття дисбалансу та втрати стабільності. Динамічне багатобарвне освітлення використано для створення відчуття тривоги та напруги, підкреслюючи конфлікти та внутрішню боротьбу персонажів як відображення загального неблагополуччя світу. Так, у виставі Д. Петросяна землю подано через образ незораного запустілого поля. Виснажене осіннє пожовкле поле як образ руйнації життя.

Сценографка створила фактурну сценографію, основою якої є вкрита соломою похила конструкція, що нагадує і дах, і пшеничне поле одночасно. Таке стилістичне рішення не є буквальним перенесенням дії в постапокаліптичне майбутнє, а радше є метафорою. Воно посилює відчуття первісної боротьби за виживання, оголює базові інстинкти героїв та універсалізує конфлікт власності, роблячи його актуальним для сучасного глядача, який живе в епоху екологічних криз та військових конфліктів. Можливо, в такий спосіб режисер і художниця зв'язують поняття землі та дому в єдине ціле. Земля з окремої героїні переростає в одну з головних дійових осіб – але безтілесну та всюдисущу.

У контексті сюжету символ землі породжує нові протиріччя. Вихід акторів на сцену відображає їхній стан: від легкості перших паростків до важкості, спричиненої не стільки працею, скільки гнітючими почуттями. Кожен персонаж несе свій непосильний тягар. Режисер Д. Петросян з самого початку показує це через образ родини Федорчуків, яка постійно латає діряве поле/дах, але продовжує вдивлятися в невизначене майбутнє.

Хоча навіть в анотації до вистави зазначається, що режисеру важлива думка про подвійність символіки, йому як режисеру важливо передати те, що земля як дарує життя, так, одночасно з тим, його і забирає. Земля може нагодувати, але може від люті стати сухою та невідступною. Є покоління, які залежні від неї, є покоління, які відриваються і тікають від свого коріння, втративши ґрунт під ногами. Земля тут постає не як родючий ґрунт, а як цінний ресурс, за який точиться боротьба в умовах обмеженості та руйнації звичного світу. Свій задум художниця-постановниця прокоментувала в інтерв'ю виданню “Високий замок”: “Сіно як доля всього живого на Землі – прекрасні квіти та трава, що проростає, зсихається, гниє і знову уходить в Землю. Це і є долі персонажів п'єси, бо люди так само народжені Землею, як і все інше” (Ярема, 2023).

Акторський ансамбль вдало відтворює складні образи персонажів у незвичних обставинах. Батьки виховують синів у повазі до землеробства, проте Сава не приймає такого укладу, а Михайла забирає військова служба. Режисеру було складно підібрати акторів через перший досвід співпраці з трупом, що, можливо, зумовило безальтернативний склад виконавців основних ролей (Батько – Андрій Козак, Мати – Любов Боровська, Михайло – Володимир Пантелєєв, Сава – Ярослав Дерпак, Анна – Оксана Козакевич, Рахіра – Діана Каландарішвілі).

В огляді “Занківчанський дебют режисера Давида Петросяна” видання “Збруч” (“Заньківчанський дебют режисера Давида Петросяна”, 2023) також підтверджується, що у виставі Сава, бунтуючи проти батьків, підпалює хату, і таким чином пориває з традиційним укладом життя, який його гнітив. Рахіра, яка торохтіла брязкальцем, викликаючи асоціацію з гримучою змією, підштовхнула його до цього вчинку. В передостанній сцені Сава заходить в охоплену вогнем хату і, ймовірно, так вчиняє самогубство. Це все відбувається навколо конфлікту за спадок і через небажання служити в армії. Земля, яка для багатьох сьогодні асоціюється з домом, що його в нас відбирають й руйнують, у виставі підступно отруює серця персонажів і вбиває. Земля, скроплена кров'ю, дає початок новому життю – в Анни від Михайла народжується дитина. Звукове оформлення Д. Петросян залишив за собою, але у функції добору музики. Він використовує елементи, що створюють відчуття дисгармонії та напруги – різкі звуки, приглушені шуми, тривожні музичні мотиви, що підкреслюють емоційний стан персонажів та загальну атмосферу конфлікту, активними доповненнями є композиції композитора Арво Пярта (сповідує техніку мінімалізму й “нової простоти”) та Оксани Цимбаліст.

Структура вистави загалом відповідає класичному тексту О. Кобилянської. Розглядаючи її як матеріал, що спонукає до сучасних алюзій,

виокремлюється тема батьків, чиї діти йдуть на війну. Болісна розлука Марії з сином Михайлом перегукується із сучасними переживаннями родин, що відправляють близьких до війська. Також важливими є персонажі як носії руйнівних пристрастей, чия жага до володіння призводить до жорстокості та відчуження, що можна трактувати як симптоми морального занепаду, характерного для постапокаліптичних світів. Акторська гра зосереджується на внутрішній напрузі та боротьбі за виживання у ворожому середовищі.

Виходять на перший план і тематичні домінанти та філософське підґрунтя: інтерпретація вистави “Земля” крізь призму постапокаліптичної естетики виводить на перший план теми руйнівної сили людської жадібності, ціни володіння, втрати моральних орієнтирів та трагічних наслідків внутрішньої деградації. Питання про відповідальність людини за свої дії, про крихкість родинних зв’язків та про вплив матеріальних цінностей на духовний світ людини розглянуті в контексті соціальної катастрофи (війни).

Окремо увагу привертають початок і кінець вистави. На початку ми бачимо жіночі ноги, що визирають із “пшеничного поля”; під плач новонароджених можна відчитати появу нового життя. Потім зав’язується соціально-побутова драма селянської сім’ї із загостреними класичними конфліктами на темах любові, багатства, війни, спадку, стосунків батьків і дітей. У кінці протиборчі сторони гинуть і жінка в масці з пшениці засіває поле знову. Цикл завершується. Люди народжуються, конфліктують, любляться, вмирають і знову народжуються.

Вистава Д. Петросяна – глибоке, символічне, сучасне бачення твору О. Кобилянської, “документу мислення нашого народу”, як про нього писав Іван Франко. Ця вистава наразі одна з естетично найсильніших робіт у репертуарі театру. Утім, закладені в неї наративи, призводять до неочікуваних висновків. А постапокаліптична естетика вистави додає глядачу варіативності сприйняття.

Література

Заньківчанський дебют режисера Давида Петросяна (2023, 20 верес.). *Збруч*.

Паляничка, О. (2023, 10 лист.). “Земля” в Театрі Заньковецької: гріхи класичного тексту. *lv.ua*

Ярема, Г. (2023, 21 верес.). З цієї класики логічно відкривати сезон і завдати правильну ноту. *Високий замок*.

Ruslan Davydov

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

Post-Apocalyptic Aesthetics of the Play *Earth*

Based on Olha Kobylianska’s Book

(Maria Zankovetska Theatre, Lviv)

*The article analyses the staging of the play *Earth* (2023) based on Olha Kobylianska’s work, directed by Davyd Petrosyan at the Maria Zankovetska Lviv National Academic Theatre, through the prism of post-apocalyptic aesthetics. The author examines how the classic work is interpreted through motifs of destruction, the struggle for survival, and the loss of values, emphasizing the symbolism of the earth as a metaphor for life. Particular attention is paid to the visual and sound design, which create a sense of desolate space and tension. The characters are analysed as carriers*

of destructive passions, and thematic dominants such as greed and the loss of moral compass in the context of social catastrophe are considered. The cyclical nature of life, reflected in the play's composition, is examined, highlighting the contemporary and profound directorial vision of the classic, which prompts reflection.

Key words: *Ukrainian theatre, play Earth, O. Kobylanska, D. Petrosyan, directing, acting, stage art.*

Міронов А. О

Запорізький національний університет

Науковий керівник – д-р філол. наук, проф. Павленко І. Я.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3304>

Персефона в художньому світі однойменної пісні гурту “Vivienne Mort”

Пісня “Персефона” українського інді-гурту “Vivienne Mort” була випущена у 2014 році та увійшла до мініальбому “Готика”. Ця композиція є яскравим відображенням назви альбому, адже текст пісні сповнений метафорами, філософськими рефлексіями, примхливістю думки та змісту, що типово для готики, з тяжінням до символічно-алегоричного стилю античного мистецтва, зокрема, міфології.

Новизна доповіді обумовлена тим, що академічна філологія досі приділяла небагато уваги сучасній пісні, що твориться й функціонує у молодіжному середовищі. Гурт “Vivienne Mort” стає дедалі популярнішим в українських слухачів, але їх пісні дуже рідко стають предметом наукової рецепції.

Актуальність роботи полягає в осмисленні феномену популярності пісні “Персефона” та необхідності розуміння, чим і чому ця пісня, що тяжіє до міфологічного інтертексту, метафоризації дійсності приваблює широку слухачську аудиторію, що, своєю чергою, поглиблює розуміння діалогу творець – виконавець – слухач/реципієнт.

Постає питання: що змусило авторку пісні, Даніелу Заюшкіну, звернутися саме до “Персефони”? Тексти цієї авторки майже ніколи не бувають поверховими, а цей персонаж уособлює певні духовні сторони світогляду стародавніх греків і є символом безсмертя душі. А “що таке духовність, ... яким може бути людське суспільство – ось питання, з якими Персефона змушує нас зіткнутися” (Louis, 2016, p.14).

Класичною версією міфу про Персефону вважається гомерівський “Гімн Деметрі” (Foley, 1999, p. 2-27) (Деметра – мати Персефони). Також існують більш пізні твори Овідія “Фасти” і «Метаморфози» та “Про викрадення Прозерпіни” Клавдія Клавдіана (Claudian, 1993) (у римлян Персефона була Прозерпіною). Але чи рефлексує солістка “Vivienne Mort” над якоюсь класичною версією міфу, чи вона утворює власне переосмислення основних фактів про життя Персефони?

У першому куплеті помічаємо притаманну поезії гурту анафору, у вигляді повторення “Сили небесні” в чотирьох рядках підряд. Ця анафора стає своєрідною пасткою. Повний повтор першого та третього рядків присипляє